

Гүлхан Нұрадин¹, Гүлнар Ранова²

¹ М.Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университетінің
қауымдастырылған профессоры (доцент)

gnuradin@mail.ru

² М.Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университетінің аға оқытушысы

gulnara-ranova@mail.ru

(Тараз, Қазақстан)

КӨПОЛЯРЛЫ ӘЛЕМДЕГІ «ЖҰМСАҚ КҮШ» – МӘДЕНИ ДИПЛОМАТИЯ ТУРАЛЫ ФИЛОСОФИЯЛЫҚ ОЙЛАР

Аңдатпа. Бұл мақалада халықаралық қатынастардың жаңа саяси-мәдени принциптерінің негізіне философиялық шолу жасалады және мәдениеттің жаңа тұжырымдамалық өзегі мен контексті ретінде қызмет ететін "Homo culturalis" - адамның мәдени тіршілік иесі ретіндегі идеясына оралу көзқарасы арқылы бекиді. Қақтығыстарға толы әлемнің гегемониясына деген ұмтылыс көпполярлы әлемді қайта-қайта тығырыққа тіреді. Мақалаға негізделген Джозеф Найдның «жұмсақ күш» тұжырымдамасы қоғамдық дипломатияның негізін құрайтын жұмсақ күш принциптерін ілгерілету арқылы бейбіт өмірге қол жеткізу және қалыпты өмірді сақтау құралдарын пайдалануда маңызды рөл атқарды. Бейбіт өмірді қалыптастыру мақсатында құбылмалы болашаққа көшудің маңызды алғышарттарын білдіретін саяси құбылыстар жаһандық ауқымда өзара тиімді әлеуметтік-мәдени коэволюцияны дамытудың негізі бола алады.

Түйін сөздер: жұмсақ күш, қатаң күш, мәдени дипломатия, көпполярлы әлем.

Гүлхан Нурадин, Гүлнар Ранова

«МЯГКАЯ СИЛА» В МНОГОПОЛЯРНОМ МИРЕ – ФИЛОСОФСКИЕ РАЗМЫШЛЕНИЯ О КУЛЬТУРНОЙ ДИПЛОМАТИИ

Аннотация. В этой статье дается философский обзор основ новых политико-культурных принципов международных отношений и подкрепляется подходом к возвращению к идее "Homo culturalis" - человека как культурного существа, служащего новым концептуальным ядром и контекстом культуры. Стремление к гегемонии мира, наполненного конфликтами, снова и снова ставило многополярный мир в тупик. Концепция «мягкой силы» Джозефа Ная, основанная на статье, сыграла важную роль в достижении мирной жизни и использовании средств поддержания нормальной жизни путем продвижения принципов мягкой силы, лежащих в основе публичной дипломатии. Политические явления, представляющие важнейшие предпосылки перехода к изменчивому будущему с целью формирования мирной жизни, могут стать основой развития взаимовыгодной социокультурной коэволюции в глобальном масштабе.

Ключевые слова: мягкая сила, жесткая сила, культурная дипломатия, многополярный мир..

Gulkhan Nuradin, Gulnar Ranova
«SOFT POWER» IN A MULTIPOLAR WORLD – PHILOSOPHICAL REFLECTIONS ON CULTURAL DIPLOMACY

Abstract. This article provides a philosophical overview of the foundations of the new political and cultural principles of international relations and is supported by an approach to returning to the idea of "Homo culturalis" - man as a cultural being serving as a new conceptual core and context of culture. The pursuit of the hegemony of a world filled with conflicts has again and again put the multipolar world in a dead end. Joseph Nye's concept of "soft power", based on the article, played an important role in achieving a peaceful life and using the means to maintain a normal life by promoting the principles of soft power underlying public diplomacy. Political phenomena, which represent the most important prerequisites for the transition to a changeable future in order to form a peaceful life, can become the basis for the development of mutually beneficial socio-cultural co-evolution on a global scale.

Key words: *soft power, hard power, cultural diplomacy, multipolar world.*

Кіріспе

Көпполярлы әлемдегі әр мемлекеттің әлемдік мәдени саясатқа негізделген және соның басты қағидаттарына жүгінетін өзіндік мәдени саясаты бар. Ол мемлекеттің мәдениет саласындағы қызметіне негіз болатын әрекеттік принциптері, басқару тәжірибелері мен рәсімдерінің жиынтығы ретінде түсініледі, алайда барлық елдерге сәйкес келетін бірыңғай мәдени саясат болуы мүмкін емес. Әрбір мемлекет өзінің мәдени саясатын өзінің алдына қойған мәдени құндылықтарына, мақсаттарына және таңдауына сәйкес анықтайды. Алайда «адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясына» жүгіне отырып қазіргі заманғы әлем үшін әрбір адамның, халықтың, ұлттың өзіндік ерекшеліктері мен бірегейлігін сақтау, олардың жеке немесе саяси құқықтарын, діни немесе сенім бостандығын білдіруді құқықтық мәдениет шеңберінде талқылау арқылы ғылымды мәдениеттің бір бөлігі ретінде қарастыру маңыздылығы негізге алынды. Себебі қазіргі таңдағы адамзаттың қызығушылығы мен алаңдаушылығының салдарлары әлемді индустрияландыру және механикаландыру мақсатындағы көптеген түпкі себептерге ие. Шын мәнінде адамзат индустрияландыру бағытында дамыған сайын материалдық игіліктерден гөрі шығармашылық қызметке қажеттілік бар екенін түсініп гуманизмнің жаңа қырларын ашуы тиіс. Мұндай әрекет қазіргі әлемнің технологиялық жетістіктерін мәдениеттің жетістіктерімен үйлестіруге жаңа ынталандыру тетіктерінің пайда болуына алып келді.

Адамның жердегі жақсы өмірге деген өмір бойғы ізденісі шындалған сайын оған жетудің жаңа жолдары көптеп ашылуда. Демек, оны анықтау жұмысы қиындай түседі деген сөз. Шапшаң дамып жатқан технология физикалық өмір сүру жағдайларын өзгерте отырып, таңқаларлық қарқынмен дамып қана қоймайды, сонымен қатар әлеуметтік институттар барған сайын күрделене түседі және адамның бақылауынан алшақтайды. Адам жасаған барлық дүние тек жақсылықтың нышанын білдірмейді. Нәтижесінде қазіргі адам мен оның ұрпақтары қандай әлемде өмір сүруі керектігін анықтайтын тағдырлы шешімдер қабылдау кезінде адамшылық ой-тұжырымдарға деген қажеттілік артады.

Зерттеу әдістері

Бұл мақалада философия, мәдениеттану, әлеуметтану және саясаттану сынды бір-бірімен тығыз байланысты қоғамдық-гуманитарлық пәндерге коллаборация жасалады. Себебі мақалада көтерілген мәселе аталған барлық пәндердің зерттеу нысандарына жанасады және әлем халықтарының татулық пен бірлікте өмір сүру қабілеттілігін арттыру тәсілі ретіндегі ынтымақтастық қарастырылады әрі тұжырымдалады. Бұл әдіс ғылымдар жіктемесі сегментінде белсенді қолданылатын білім беру индустриясындағы соңғы жаңалықтардың бірі. Алайда коллаборация әдісі бүгінде аз зерттелген сондықтан да саладағы теориялық және әдіснамалық факторларды одан әрі зерттеуге назар аудару қажет. Зерттеулерге сүйенсек, бизнес саласында осы әдіспен өзара әрекеттесуі кезінде табыстың үлес салмағы артқаны және жоғары бәсекелестік болғаны айтылады. Мақалада қоғамдық-гуманитарлық пәндер коллаборациясының механизмдерін қолданбалы ету маңызды қадам болып табылады. Мақалада «жұмсақ күш» ресурстары беретін өкілеттіктер арасындағы айырмашылық анықталады, сонымен қатар халықаралық қатынастар теориясы шеңберіндегі «жұмсақ күш» ұғымдары арасында байланыс орнатылады және күнделікті әлемдік саясатта жұмсақ күшті жүзеге асыру құралдары қарастырылады. Мақаланың мақсатына жету үшін «жұмсақ күш» тұжырымдамасын өлшеудің ең жақсы ғылыми және әдіснамалық тәсілін анықтауға тырысу қажеттілігі туындады.

Зерттеу нәтижелері

XX ғасырдың соңғы онжылдығында, әлемдік саясат құбылысының ширығып тұрған шағында американдық саясаттанушы Дж. Най «Жұмсақ күш» тұжырымдамасын көпшілікке ұсынды. Ұсыныс көпшілік тарапынан сынға да қолдауға да ие болды. Қазақ халқында «Жылы-жылы сөйлесең, жылан інінен шығады, қатты-қатты сөйлесең мұсылман діннен шығады» деген халық даналығы бар. Халық даналығына сүйене отырып кез-келген конфликтті ситуацияда сұхбаттасу, келісім сөздер жүргізу, икемдеу және икемге көну, сый-сияпат беру, мақтау, мәртебесін асыру, екі жақты пайдалы ұсыныс беру сынды әдіс-тәсілдердің адам мен адамды, ел мен елді, халық пен халықты жақындастыратын, қарым-қатынасын түзейтін тетік және бірлік пен

татаулықтың кепілі бола алатындығына көз жеткізуге болады. Дж. Най ХХІ ғасырдағы жаһандану процестерінің нәтижесінде мемлекеттердің әлемдік саяси ықпалын күшейту құралы іспеттес халықаралық қатынастардың жана полицентрлік жүйесін қалыптастыру жағдайында әскери-саяси күш және экономикалық ресурстармен қатар жүретін мемлекеттің «жұмсақ күші» тұжырымдамасы ретінде қарастырылды.

Ол өзінің тұжырымдамасына үш негізгі компонентті енгізді:

1. Мемлекеттік құндылықтар жүйесінің тартымдылығы;
2. Мемлекеттік мәдениеттің тартымдылығы;
3. Мемлекеттің сыртқы саясаттың әскери емес тетіктерінің тиімділігі

[1]. Жалпы саясаттағы «жұмсақ күштің» сипаты оның көздерімен өлшенеді және анықталады. Дж. Най пікіріне жүгіне отырып, батыстық көзқарас бойынша мәдени дипломатия дегеніміз қоғамдық дипломатия, яғни белгілі бір мемлекетті мекендейтін халықтар, қала берді көпполярлы әлемдегі барлық ұлттар мен ұлыстар арасында толерантты қарым-қатынас құрып, олардың өнер туындылары, әдеби мұралары мен мәдениеттің басқа да компоненттерін құрметтеу, мемлекетаралық қатынастарды нығайту, әлеуметтік-мәдени ынтымақтастықты арттыру, мемлекеттің ұлттық мүдделерін ілгерілету және оның ұлттық қауіпсіздігін қамтамасыз ету деп тұжырымдауға болады.

Осы тұста Дж. Най мырзаның мемлекет күшін екі түрге бөліп қарастырғанын айта кеткен дұрыс болары анық.

Біріншісі, «қатты күш» («hard power») - әскери, қатал режимде орындалады. Бір мемлекеттің екінші мемлекетке деген үстемдігін, қысқа мерзімдегі тікелей ықпалын білдіреді.

Екіншісі, «жұмсақ күш» («soft power») - әлемдік саясаттың өзгермелі сипатына жауап береді, ұзақ мерзімге және жанама әсерді білдіреді. [2, 19 с.]. Алайда кейбір әдебиеттерде Дж.Найдың «ақылды күш» («smart power») - есеппен, ақырын орындалатын экономикалық күш деген үшінші атауы да кездесіп қалады. Дегенмен «жұмсақ күш» атауы 2004 жылдан бері қарай көпполярлы әлемнің сыртқы және ішкі саясатының мәдени дипломатиялық қағидасы ретінде ғылыми айналымға еніп кетті. Осы тұста «бірполярлы мемлекет» құру саясатының дұрыс емес екендігі әлем алдында өзінен-өзі айқындала бастады. Әлем «көпполярлы мемлекет» болу арқылы бейбітшілік принциптерін бекітеді. Жаһандық сын-қатерлер мен қауіптер, соның ішінде халықаралық терроризм, аймақтық қақтығыстар, есірткі трафигі, заңсыз көші-қон сынды толып жатқан әлемдік мәселелердің барлығы дерлік өркениеттің дұрыс өрбімеуі, ондағы қателіктер мен ақаулар болып табылады.

Бүгінгі таңда халықаралық қатынастар немесе мемлекеттік қызметке тікелей қатысы жоқ адамдардың арасында да Дж. Найдың қалаған нәтижеге жетудің үш жолы кең тарап кетті. Бұл әдісті кез-келген жұмыс беруші өз кәсіпорнында қолдана алады және оның тиімділігі халық арасында кең таралған. Әрбір жұмыс беруші өзінің қол астындағы жұмысшыларының әлеуетіне қарай бір жолды таңдауға немесе жолдарды кезекпен қолдану арқылы нәтижеге жету мүмкіндігі бар. Сонымен:

Біріншісі, «қамшы» - мәжбүрлеу немесе бақылауды күшейту, жазалауды қолдана отырып нәтижеге қол жеткізу;

Екіншісі, «тәтті тоқаш» - марапаттау немесе мақтау арқылы нәтижеге жету;

Үшіншісі, «тартымдылық» - басқалардың да сіздің қалағаныңызды қалайтындай ету сезіміне жеткізу арқылы нәтиже көру [3].

Саясаттану ғылымдарының докторы, профессор О.Г.Леонова пікірінше Дж. Найдың ерекше құндылығы – оның тек теоретик қана емес, сонымен қатар практикалық саясатпен де айналысуы, бұл оған теория мен практиканы біріктіруге мүмкіндік берді және ол оның идеялары мен көзқарастарына ерекше сенімділік береді. 2004 жылы Дж. Най «Soft Power: the means to Success in World Politics» еңбегін жариялады, онда ол жаһандық саясат процесінде елдің жұмсақ ықпалы идеясын егжей-тегжейлі әзірледі, оның мәні мен мазмұнын сипаттады, оның ақпараттық қоғам дәуіріндегі рөлі мен маңыздылығын негіздеді. Саясаткер Дж. Най «жұмсақ күш» терминін қолданып, елдің саяси және мәдени ықпал ету идеясын тұжырымдамаға айналдырды. Кейіннен бұл термин көпшіліктің назарын аударып, саяси дискурста тез еніп, әлемдік көшбасшылар, батыс елдерінің билеуші элитасы, ғалымдар, сарапшылар мен журналистер кеңінен қолдана бастады. Кітаптың түпнұсқасы ретінде Дж. Най оқырмандардың кең ауқымы үшін қол жетімді емес, ал аударма әрқашан оның ойларының мәнін дәл көрсете алады, біз бастапқы дереккөзге жүгініп, оның негізгі ережелерінің бастапқы мағынасын тағы бір рет нақтылауға тырысуымыз керек деп санаймыз [4, 101-102 с] деп тұжырымдаған.

Отандық ғалым К.Ш. Төлеуова «1920–1930 жылдары КСРО басшылығының саясаты мемлекеттің Батыстағы жағымды имиджін қалыптастыруға бағытталған болатын. Сыртқы саяси мақсаттарына қол жеткізу үшін кеңестік басшылық мәдени дипломатия әдістерін де қолданды. Мәдени дипломатия тұжырымдамасының табиғаты екі жақты: дипломатия ұғымының өзі қатаң және нақты шектерді талап ететін болса, мәдениет бұл ұғымға қандай да бір шығармашылық реңк әкеліп, мәдени дипломатияны сыртқы саясаттың өзіндік арнаулы құралына айналдырды» [5, 50 б.] деп баяндай келе сол кездердегі жұмсақ күштің қалай қызмет еткендігінен хабар береді.

Ресейлік ғалым И.В. Радиков «жұмсақ күш» бейнесін қалыптастыру мақсатын көздеген мемлекеттің халықтық имиджін жақсартуға бағытталған ақпараттық, діни және насихаттық сипаттағы түрлі басымдықпен жүргізілетін іс-шараларын «жасанды» жол ретінде қарастыра келе «жұмсақ күштің» бейнесін қалыптастыратын үш негізгі бағытты көрсетеді. Оның біріншісі қоғамдық дипломатия болса, екіншісі мемлекеттік, яғни қалыптасқан дәстүрлі дипломатия, ал үшіншісі болса шет елдердің дамуына көмек көрсету бағдарламалары мен гуманитарлық көмек көрсету [2, 21 с.] бағыттары болып табылады. И.В. Радиков көрсеткен жолдардың тұрмыстағы көрінісі айқын. Ел ішінде түрлі әлеуметтік мәселелер көтеріліп қоғамдық резонанс туындаған шақтарда қоғамның рөлі мен орны анық байқалады. Кейбір жағдайларда мемлекеттік дипломатиядан гөрі қоғамдық дипломатия тез әрі ұтымды нәтижеге қол жеткізеді. Әрбір бай мемлекет кедей мемлекеттердің есебінен

баюда, сондықтан олар өз өтемдерін өтегісі келеді, кедей мемлекеттердің алдында өздерін қарыздар сезінеді, оны сыпайы, ресми атаумен «гуманитарлық көмек» деп атайды. Норвегиялық экономист Э.С.Рейнерт «Бай елдер қалай бай болды және кедей елдер неге кедей болып қалады» [6] атты экономистер мен саясаткерлер арасындағы танымал еңбегінде байлық пен кедейліктің ара жігін ажыратуға тырысады. Ол бай елдердің еркін сауда арқылы емес, үкіметтің араласуы, протекционизм және стратегиялық инвестициялардың үйлесімі арқылы бай болғанын ашып көрсетеді және түсінікті тілде баяндайды. «Адамзат кедейлік үшін аса ірі құн төлейді. Сәбилер мен балалар өлімінен, алдын алуға болатын аурулардан, азаматтық соғыстар мен ресурстардың жетіспеушілігінен туындаған қақтығыстар және жалпы түрлі жағдайларға байланысты жоғалған өмір жылдары адамдарға азап пен қайғы-қасірет әкеледі» [6, 18 с.].

«Мәдени дипломатия» саласының тұжырымдамалық аппараты тым күрделі. Мәдениет - бұл «жоғары», яғни әдебиет, өнер, білім және бұқаралық мәдениетті қамтитын қоғам үшін маңызды мағынаға ие құндылықтар жиынтығы. Мәдени дипломатияны іске асыру процесінде мемлекеттік басқармалар дәл осы аталғандарды өзге шетелдік аудиторияға көрсетуге тырысады. Мәдени дипломатия - бұл қоғамдық дипломатияның негізгі құрамдас бөлігі, ол халықаралық қоғамды ақпараттандыру, қолдау, дамыту, білім беру және мәдениет саласындағы басқа да халықтармен байланыс жасау арқылы өзге елдерге тартымдылық бейнесін көрсету. Қоғамдық дипломатияны ұстанушылар мемлекеттік құрылымдар және физикалық тұлғалар, яғни кәсіби дипломаттар, сондай-ақ үкіметтік емес және белгілі бір коммерциялық ұйымдар. Өзара тәуелді әлемнің жаһандануы жағдайында, бұқаралық коммуникация технологияларының таралуы әр түрлі елдерден келген адамдардың қарым-қатынасын жеңілдетеді, осылайша мәдени дипломатия халықаралық қатынастарды қамтамасыз етудің ерекше маңызды аспектісі болып табылады. Оның негізі - бейбітшілік пен тұрақтылық. Осыған байланысты қазіргі уақытта барлық ірі мемлекеттер мәдени дипломатияны өздерінің сыртқы саясатына қосуға тырысады, стратегиялар жоспарлар құрып оны ұтымды пайдалануды көздейді [7, 136-137 с.].

Дж. Найдың айтуынша: шетелдік иммигранттар, шетелдік студенттер, туристер, спорт, ойын-сауық индустриясы, Нобель сыйлығының лауреаттары, өмір сүру деңгейі, гуманитарлық көмек, интернет-хосттар саны, қоғамдық дипломатияның маңыздылығы мен дамуы [3] сынды тетіктер жұмсақ күштің негізгі атрибуттары.

«Portland» агентствосы 2015-2019 жылдар аралығында халықаралық «Soft Power 30» рейтингін жасады. Төмендегі 1 - кестеде рейтингтің алғашқы ондығының топтамасы құрастырылып отыр. Рейтингтің атауында тұрғандай оған 30 ел қатысты. Кестедегі 2019 жыл бойынша алғашқы ондықтағы елдерден бөлек Италия, Норвегия, Испания, Дания, Финляндия, Австрия, Жаңа Зеландия, Белгия, Солтүстік Корея, Ирландия, Сингапур, Португалия, Польша, Чехия, Греция, Бразилия, Қытай, Венгрия, Түркия және Ресей қатысты.

1-кесте. «SOFT POWER 30» рейтингі

30 мемлекет	2015	2016	2017	2018	2019
Франция	73.64	72.14	75.75	80.14	80.28
	4 орын	5 орын	1 орын	2 орын	1 орын
Ұлыбритания	75.61	75.97	75.72	80.55	79.47
	1 орын	2 орын	2 орын	1 орын	2 орын
Германия	73.89	72.60	73.67	78.87	78.62
	2 орын	3 орын	4 орын	3 орын	3 орын
Швеция	66.49	66.97	69.32	74.77	77.41
	9 орын	9 орын	9 орын	8 орын	4 орын
АҚШ	73.68	77.96	75.22	77.80	77.40
	3 орын	1 орын	3 орын	4 орын	5 орын
Швейцария	67.52	67.65	70.45	74.96	77.04
	7 орын	8 орын	7 орын	7 орын	6 орын
Канада	71.71	72.53	72.90	75.70	75.89
	5 орын	4 орын	5 орын	6 орын	7 орын
Жапония	66.86	67.78	71.66	76.22	75.71
	8 орын	7 орын	6 орын	5 орын	8 орын
Австралия	68.92	69.29	70.15	72.91	73.16
	6 орын	6 орын	8 орын	10 орын	9 орын
Нидерландия	65.21	64.14	67.89	73.79	72.03
	10 орын	10 орын	10 орын	9 орын	10 орын

Мәлімет <https://softpower30.com/> сайтынан алынып құрастырылды.

«Мәдени дипломатия» халықаралық қатынастарға, дипломатияға және трансшекаралық байланыстарға қатысты көптеген тектіктерді толықтай сипаттай алады. Мәдени дипломатия термині бастапқыда мәдениетті дипломатиялық мақсатта пайдалану ретінде анықталғанымен қазіргі кезде дәстүрлі дипломатиялық тарихтан асып түсетін қолданушыларды, ұйымдарды, мәселелерді, бағыттар мен институттарды қамтитын ірі тұжырымдамаға айналды. Мәдени дипломатия, шын мәнінде, мәңгілік тақырып және ежелгі дәуірден бері мемлекеттер мен империяларды басып алған тақырып. Ежелгі құрмет жүйелері, империялық сыйлықтармен алмасу, итальяндық және испандық соттардағы өнер саясаты, XIX ғасырдағы корольдік сапарлардың салтанаты, сондай-ақ мәдени алмасудың заманауи бағдарламалары - мұның бәрін мәдени дипломатияның бір түрі деп санауға болады. Алайда мәдени дипломатиялық қадамдар мен оны жасаушы кейіпкерлер әрдайым әртүрлі болып келеді. Іс жүзінде империяның немесе ұлттық мемлекеттің атынан немесе мүддесі үшін саналы немесе еріксіз әрекет ететін кез келген адам өзін қазіргі таңда «мәдени дипломат» ретінде көрсете алады. Мемлекеттік қызметкерлермен қатар бұл тізімге кәсіпкерлер, туристер, студенттер, ғалымдар, актерлер, дәрігерлер, жур-

налистер, ветеринарлар, қауымдастықтар, музыканттар және тағы да басқалар кіреді. Мәдени дипломатияның ұзақ мерзімді стратегиялық іс-қимыл жоспары табиғи апаттардан, дағдарыстардан және қақтығыстардан зардап шеккен аудандардағы мәдени мұраны қорғауға, қалпына келтіруге қатысты болуы керек. Мәселенің маңыздылығы мен күрделілігін, бастысы қоғамға деген қажеттілігін оқу орындарының арнайы дипломат маман дайындауы, мәдени дипломатия бағытындағы арнайы курстардың сұранысқа ие екендігінен байқауға болады.

Монографияның «Көпполярлы әлемдегі «жұмсақ күш» атауына ие мәдени дипломатия» атты тараушасын қорытындылай келе мәдени дипломатияның болашақ сипаттамалары қандай болуы мүмкін немесе қандай болуы керек деген сауалға жауап ретінде «Мәдени дипломатия пән ретінде және тәжірибе: тұжырымдамалар, оқыту және дағдылар» атты Сиена университеті арасындағы серіктестік туралы келісім аясында дайындалған 2016 жылғы қорытынды есепке сүйене отырып мәдени саясат саласындағы диалог және зерттеулер нәтижесін ұсынуға болады.

- **Ұзақ мерзімді тәсіл.** Өзара қарым-қатынас арқылы елдер арасындағы мәдени алшақтықтарды жою, мемлекеттік субъектілерден гөрі өзара түсіністік пен мәдени алмасу арасындағы тікелей келіссөздер әлдеқайда көп уақытты қажет етеді;

- **Көп деңгейлі өзара әрекеттесу.** Мәдени дипломатия ұйымдар, көпұлтты корпорациялар, қалалар, провинциялар мен аймақтар сынды мемлекеттік емес субъектілер мен олардың арасындағы үкіметтік емес субъектілерді қоса алғанда өзара іс-қимылдың әртүрлі деңгейлеріндегі көптеген тәуелсіз мүдделі тарапарды тартуы керек;

- **Елдің ерекшелігі.** Мәдени дипломатия көптеген тәжірибелермен өзіндік институционалдық тәсілдерімен сипатталуы керек. Әр елдің өзіндік мәдениеті бар сияқты, олардың мәдени дипломатияға деген де өзіндік көзқарастары бар.

* Мәдени дипломаттың дағдылары мен құзыреттері: мәдени дипломаттың мәдениетаралық сезімталдығы, әртүрлілікке ашықтығы, тыңдау қабілеті және интеллектуалды қызығушылығы болады деп күтілуде;

* Мәдени дипломатияны оқыту: көпшілікке мәдени дипломатияны ресми оқыту болып табылады [8].

Жалпы мәдени қатынастар жүйесі Еуропалық Одақтың сыртқы саясатының құралы ретінде 17 жыл бойы күн тәртібінде болды. Жылдар бойы жүргізілген процесс нәтижесіндегі жүздеген құжаттар мен бастамалар мәдени дипломатияның басымдыққа ие болу керектігінен хабар береді. Идеологиялық негізгі сипаттамасы «Философия» деген атауға ие мәдени дипломатия институты (ICD) 1999 жылы АҚШ-та, ал оның еуропалық филиалы 2004 жылы Берлинде құрылды. Көпполярлы әлемнің мәдени дипломатиялық бейнесін ұзақ мерзімге сақтауға тырысқан философиялық ойға негізделген іс-әрекеттер адамзат болашағының оңтайлы жолы болмақ. Американдық саясаткер Милтон Каммингстің «Мәдени дипломатия – бұл өзара түсіністікке ықпал ету мақсатында ұлттар мен халықтар арасындағы идеялармен, ақпаратпен, өнермен, тілмен және мәдениеттің басқа аспектілерімен алмасу» деген қанатты

сөзімен аяқтауға болады. Демек, мәдени дипломатия – ол мемлекеттің сыртқы келбеті, өзгелер тануға ықпал ететін сыртқы формасы.

Қорытынды

Жоғарыда айтылғандарды түйіндей келе, саяси құндылықтар жұмсақ күштің қайнар көзі ғана емес, сондай ақ экономикалық және елдің сыртқы саясатымен тығыз байланыстағы қатаң күш атрибуттарын да қамти алады. Тіпті қазіргі цифрлық дәуірде де «қатаң күш» әлі де өзекті. Мәдениет – қарапайым халық үшін жағымсыз қатаң күштен аулақтататын жалғыз элемент. Мақалада жұмсақ күшті дәлірек бағалауға мүмкіндік беретін атрибуттар мен көздердің кең ауқымы бар екені айтылды. Атрибуттар билік емес, алайда теориялық тұрғыдан билік үшін аса маңызды. Мәдени дереккөздің негізгі проблемасы -оның айырмашылығында болып отыр. Әрине, әрбір елдің өзіндік ерекше мәдениеті бар, оны бір-бірімен салыстыруға болмайды. Мұндай жайт, әр елде бар дереккөздерді қажеттілігіне орай дәл таңдауды талап етеді.

Кез-келген процесті басқару мен бағалаудың ең қиын тұсы – оның өлшемі. Сәйкесінше, өлшемі анықталған кез-келген процесті басқаруға және бағалауға болады. Жұмсақ күшті өлшеудің қиындықтары - оның негізгі тетігі деп есептелетін көздерінен туындайды, яғни адамдардың қарым-қатынасын бағалау әдістемесінің жетіспеушілігі бірден сезіледі.

Әлемдік тұрғыда мемлекеттердің тартымдылығы туралы сауалнамалар жүргізіп, рейтинг жасайтын арнайы компаниялар бар. Біздің ойымызша мұндай нәтижелер жұмсақ күш деңгейін анықтай алмайды. Сауалнамаларда тартымдылықты анықтау тетіктері ретінде көрсетілетін көздер үлкен ауқымының бір бөлігі ғана. Дереккөздер әртүрлі елдерде әртүрлі болуы мүмкін, дегенмен, материалдық және материалдық емес көздер жұмсақ күш потенциалының кешенін құрайтынын негізге ала отырып, мемлекеттің жұмсақ күшінің әлеуетін салыстыру үшін өлшеудің стандартты әдіснамалық тәсілі айқын болу қажеттілігі байқалады. Мұндай жайт, яғни арнайы стандарттың болмауы қатаң күштің жұмсақ күшке қарағанда әлі де болса басымдылығының бар екенін бағамдауға болады. Мемлекетаралық басымдылық пен беделділік әлі де болса қатаң күштің басымдылығы мен беделіне байланысты анықталады.

Қатаң күш пен жұмсақ күшпен қоса «ақылды күш», «гармониялық күш» деген жаңа атауларда ғылыми айналымда жүр. Оларда негізгі екі күштің қоғамдағы орны мен рөлін анықтау үшін өз қажеттіліктерін туғызып отыр.

Қорытындылай келе, мақаламызға арқау болып отырған «жұмсақ күш» пен «қатаң күштің» диалектикалық байланысы бар деп тұжырымдауға болады. «Жұмсақ күш» - отбасындағы ананың, әйелдің рөлін сомдаса, «қатаң күш» ер адамның, әкенің рөлін сомдай алады. Сөзі кесімді, созбалақтауға уақыты жоқ, өз күшін кез-келген уақытта қолдана алатын, жазалай алатын, қатал, бірақ соғұрлым табыс табушы, отбасының беделін анықтаушы әке рөлі – саясаттағы қатаң күш. Ал конфликтті ситуацияларда тігісін жатқызып, отбасындағы кикілжіндерді әкеге білдіртпестен шешуге ұмтылатын, жазадан гөрі мақтау арқылы нәтижеге жетуді көздейтін, нәзік әрі жайлы, отбасының татулығы

мен бірлігіне жауап беруші ана рөлі – саясаттағы жұмсақ күш. Екеуінің де отбасындағы рөлі зор, қызметтері әртүрлі. Әке мен ананың симбиотикалық бірлігі, екеуінің диалектикалық байланысы ғана толық отбасының формасын бере алады.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Nye Joseph Jr. Propaganda Isn't the Way: Soft Power // The International Tribune. January 10, 2003. P. 17.
2. Радиков И., Лексютин Я. «Мягкая сила» как современный атрибут великой державы // Мировая экономика и международные отношения, 2012, № 2, с. 19–26. DOI:10.20542/0131-2227-2012-2-19-26
3. Nye J., Wang Jisi. The Rise of China's Soft Power and its Implications for the U.S. / Power and Restraint: a Shared Vision for the U.S. – China Relationship. Eds. R. Rosecrance, Gu Guoliang. N.Y., 2009. P. 23–24.
4. Леонова О.Г. Джозеф Най и «мягкая сила»: попытка нового прочтения // Социально-гуманитарные знания. 2018. -101-114.
5. Төлеуова К.Ш. Мәдени дипломатия мемлекеттің «жұмсақ күші» ретінде // Мемлекеттік басқару және мемлекеттік қызмет. Халықаралық ғылыми-талдау журналы. № 1 (60), 2017. - 47-55 бб.
6. Рейнерт Э.С. Как богатые страны стали богатыми, и почему бедные страны остаются бедными [Текст]/ пер. с англ. Н. Автономовой; под ред. В. Автономова; Гос. ун-т–Высшая школа экономики.–М.: Изд. дом Гос. ун-та–Высшей школы экономики, 2011.–384 с.–(Экономическая теория).–1000 экз.–ISBN 978-5-7598-0816-9 (в пер.).
7. Цвык Г.И. Культурная дипломатия в современных международных отношениях (на примере России и Китая) // Вестник РУДН. Серия: всеобщая история. 2018. Т. 10. № 2. С. 135–144. DOI: 10.22363/2312-8127-2018-10-2-135-144.
8. Cultural diplomacy as discipline and practice: concepts, training, and skills. 2016. Report prepared under the Partnership Agreement between the University of Siena, Department of Social, Political and Cognitive Sciences, and the European Union National Institutes for Culture / EUNIC Global under the framework of Crossroads for Culture: Enhancing EU Member states transnational and international cooperation, Working Package 1 – Culture Policy Dialogue and Research.

REFERENCES:

1. Nye Joseph Jr. Propaganda Isn't the Way: Soft Power // The International Tribune. January 10, 2003. P. 17.
2. Radikov I., Leksjutina Ja. «Mjagkaja sila» kak sovremennyj atribut velikoj derzhavy ["Soft power" as a modern attribute of a great power] // Mirovaja jekonomika i mezhdunarodnye otnoshenija, 2012, № 2, с. 19–26. DOI:10.20542/0131-2227-2012-2-19-26
3. Nye J., Wang Jisi. The Rise of China's Soft Power and its Implications for the U.S. / Power and Restraint: a Shared Vision for the U.S. – China Relationship. Eds. R. Rosecrance, Gu Guoliang. N.Y., 2009. P. 23–24.
4. Leonova O.G. Dzhozef Naj i «mjagkaja sila»: popytka novogo prochtenija // Social'no-gumanitarnye znanija. 2018. -101-114.
5. Төлеуова К.Ш. Мәдени дипломатия мемлекеттің "jumsaq kushi" retinde // Memlekettik basqaryu jane memlekettik qyzmet. Halyqaralyq gylymi-taldau jurnaly. № 1 (60), 2017. - 47-55 bb.
6. Rejnert, Je.S. Kak bogatyje strany stali bogatymi, i pochemu bednye strany ostajutsja bednymi [Tekst]/ per. s angl. N. Avtonomovoj; pod red. V. Avtonomova; Gos. un-ta–Vysshaja shkola jekonomiki.–M.: Izd. dom Gos. un-ta–Vysshjej shkoly jekonomiki, 2011.–384 s.–(Jekonomicheskaja teorija).–1000 jekz.–ISBN 978-5-7598-0816-9
7. Cvyk G.I. Kul'turnaja diplomatija v sovremennyh mezhdunarodnyh otnoshenijah (na primere Rossii i Kitaja) // Vestnik RUDN. Serija: vseobshhaja istorija. 2018. T. 10. № 2. S. 135–144. DOI: 10.22363/2312-8127-2018-10-2-135-144.
8. Cultural diplomacy as discipline and practice: concepts, training, and skills. 2016. Report prepared under the Partnership Agreement between the University of Siena, Department of Social, Political and Cognitive Sciences, and the European Union National Institutes for Culture / EUNIC Global under the framework of Crossroads for Culture: Enhancing EU Member states transnational and international cooperation, Working Package 1 – Culture Policy Dialogue and Research.